

---

*О.В. Слюсаренко,
асистент кафедри Східноукраїнського національного університету імені В.І. Даля*

КРИТИКА ХРИСТІЯНСТВА З БОКУ СУЧАСНОГО ІВАНОВСТВА

Взаємовідносини між християнством і івановством на теоретичному рівні ще не вивчалися ані в російському, ані в українському релігієзнавстві. Отже, метою нашої статті є дослідження предмету й характеру критики християнства з боку івановців.

Досить жорстка критика християнства характерна для всіх сучасних теоретиків івановства. Близький до івановців луганський журналіст С.Скиба в обласній газеті “Прапор перемоги” у квітні 1990 р. опублікував серію статей “Займи своє місце в природі...”, а 1994 року вони ввійшли у виданий товариством “Джерела” збірник, присвячений П.К. Іванову [1]. У цих статтях автор і його співрозмовник – Ю.Іванов, називають християнство паразитичною релігією. Насамперед, це стосується літургійного життя церкви: “Храми, так би мовити, не що інше, як концентратори, приймачі космічної енергії, енергії краденої, а не заслуженої в природі добрими справами і вчинками. Вся хитрість полягає в архітектурі, у спеціальній конструкції куполів, у кольорових вітражах, глянцевої обробці... Вони таким чином скомпоновані і розташовані один до іншого, що природні потоки притягуються з невідхильною силою і збираються у певному місці, зазвичай на амвоні. Заходить туди служитель культу й отримує могутній біопучок. І нащо творити добрі справи, коли можна і так, зі всіма своїми пороками, увійти в стан гармонізації. Віруючі ж про це не знають, дивляться на батюшку, як на бога, руки цілують... А чи багато слуг божих слідує тому, про що віщають з амвону?”

Наскільки достовірний Юрій у цьому – хто готовий дати відповідь? Але в іншому, здається, його думка є безперечною. Справді, чому смерть Ісуса Христа мусолять 2000 років? Чому він до цього часу висить розіп’ятим, а на нього плачуть і моляться замість того, щоб спалити той хрест і нести його вчення далі, підіймати вище?” [1, 16–17].

Критика оріховських івановців стосується не лише церкви та її служителів. Вона виходить далеко за межі боротьби з клерикалізмом. С.Скиба і Ю.Іванов виражають своє негативне ставлення і до ветхозавітного законодавця Мойсея і до новозавітного законодавця Христа: “Що тут робити? Боротися? Боровся Мойсей свого часу і програвав... звірю. Йти на жертву, як Ісус? Вчитель пішов третім шляхом, оскільки врахував їх помилки. Христову – який не схотів бути самостійним і в’їхав у Єрусалим на осляті, за що й попав у пазурі до Понтія Пілата. (Ми ж тепер осіддали танки). І Мойсеєву – який застосував силу та від неї і загинув” [1, 21] *.

Отже, йдеться про постхристиянський “третій шлях”, яким критики вважають івановство.

Вихід у світ брошури православного священника Олексія Мороза “Лжевчення Порфирія Іванова” (1994) спонукав івановців до полеміки з ним. Свящ. О.Мороз кваліфікував івановство як “релігійну ересь, що уводить людину від Церкви Христової і вічного життя” [3, 6]. На його думку, в івановстві наявний цілий комплекс ересей: “відкидання Христа як єдиного Спасителя роду людського, Його хресних заслуг, возведення Іванова до рангу Бога, що спасає, заперечення Церкви, церковної ієрархії, церковних таїнств, заперечення безсмертя людської душі і загробного воздаяння” [3, 3–4].

Зазначимо, що не всі православні богослови поділяють таку кваліфікацію івановства. Наприклад, професор О.Л. Дворкін не вживає терміну “єретик” щодо визначення новітніх деструктивних культів, сект, інославних конфесій та іновірців: “Слово “єретик” (від грецького *hairesis* – захват, вибір; вчення, напрям, школа) означає людину, яка робить вільний вибір під керівництвом особистих ідей і бажань. Термін цей за походженням

християнський і, отже, для того, щоб стати єретиком у патрістичному значенні цього слова, людина від початку повинна була перебувати в істині” [4, 43].

У церковній історії єретиками були Арій, Аполлінарій, Ориген, Монтан та інші богослови християнського походження. П.Іванов і його послідовники або розірвали з православ'ям, або не мали до нього відношення від початку.

Автор “Повного православного богословського енциклопедичного словника” підкреслює, що всі єресі лишилися в минулому: “Тепер єресь втратила значення і тому її історія закінчується епохою вселенських соборів. Толстовство та інші вчення – це варіанти давніх єресей і нічого більше” [5, Т. 1, СТБ. 869].

В івановстві, з точки зору православної критики, лише відроджуються старі викривлення християнської догматики. Крім того, значну частину вчення івановства становить неоязичництво. Отже, в патрістичному значенні слова, івановство не може бути визнано єрессю.

З боку івановців у 2001 р. отцю Олексію Морозу відповіла послідовниця Паршека з Томська К.І. Кардаш. Свою критику православ'я вона починає з тези, що поняття “язичництво” християни викривили. Посилаючись на “Старослов'янський словник”, вона твердить, що язичники – це іноземці й іновірці, тому цей термін слід застосовувати до “чужестранців – місіонерів християнської релігії” [6, 40]. Православні “все переставили з ніг на голову”. Саме православ'я, на думку Кардаш, є справжнє язичництво. Але, всупереч своїй же заяві, Кардаш використовує його саме в традиційному значенні. Томська послідовниця П.Іванова за допомогою Святого Письма намагається довести, що апостоли порушили волю Христову, коли пішли проповідувати Євангеліє у язичників. Якщо ж православ'я – це язичництво, то не зрозуміло: до кого ж йшли апостоли? “Давайте знову послушаємо Ісуса, – пише Кардаш, – а він чітко сказав апостолам: “На дорогу язичників не йдіть і до міста самарянського не заходьте, а йдіть радше до загиблих овець дому Ізраїлю”. “Я посланий тільки до загиблих овець з дому Ізраїлю”. “Коли сяде Син Людський на престолі Своєї слави, сядете й ви на дванадцятьох престолах, щоб судити дванадцять племен Ізраїлю” (Мв. 10. 5–6; 15.24; 19.28). “Ось, виявляється, які справи: це нащадки Адама та Єви зі своїм первородним гріхом можуть потрапити до Раю тільки через Ісуса Христа. До нас Він не велів ходити апостолам, бо знав, що живемо по Совісти” [6, 47–48].

У наведеному фрагменті язичниками, як і завжди в Біблії, вважаються народи, які не знають істинного Бога Іегову, тобто гої (іврит) **. Заради об'єктивності зазначимо, що висновки Кардаш щодо місії апостолів ґрунтуються на вільному тлумаченні і вибіркового цитуванні Нового Завіту.

Наведемо кілька текстів Нового Завіту, які засвідчують, що місія апостолів була санкціонована Ісусом Христом. В Євангелії від Матвія міститься Христове благословення апостолів на всесвітню проповідь: “Отож, ідіть, і навчіть усі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все, що Я заповів вам. І ось, Я з вами по всі дні аж до кінця віку! [Амінь]” (Мв. 28. 19–20). В Євангелії від Луки праведний Симеон пророчить про просвітлення всіх язичників: “... бо мої очі побачили Твоє Спасіння, яке Ти приготував перед обличчям усіх народів: Світло відкриття для язичників і славу Твого народу Ізраїлю!” (Лк. 2. 30–32).

Але навіть і наведені Кардаш уривки не можуть бути підґрунтям для висновку івановського теоретика. Вірші Мв. 10. 5–6 належать до історії відправлення Христом 70 апостолів до ізраїльтян з останньою проповіддю перед Його шляхом на Страсті. Христос обмежив круг проповіді тими, хто знав про грядущого Месію від пророків, тими, кому дані були обітницї. Язичницький світ не був готовий прийняти Христа, навіть і самаряни, близькі за вірою іудеям. Тобто обмеження проповіді мало умовний, тимчасовий характер. Інше тлумачення цього фрагменту морфологічно несумісне з контекстом усієї євангельської історії.

Вірш Мв. 15.24 – з розповіді про зцілення ханаанки. Вона не належить до богообраного народу, але Христос, по вірі цієї жінки, зціляє її біснувату доньку. Отже, її віра пододала зашкарублі людські бар'єри. Цей уривок засвідчує не на користь висновку Кардаш. Ще один вірш, Мв. 19. 28: твердження, що апостоли судитимуть Ізраїль, зовсім не означає, що інші народи не будуть судитись. У притчі про Страшний Суд, Христос говорить, що “зберуться перед Ним усі народи” (Мв. 25. 32). Критика Кардаш тексту Нового Завіту свідчить про її вельми поверхове знайомство з його змістом.

Вже за межами полеміки з о. Олексієм, у своїх коментарях до “Дітки”, К.Кардаш знов повертається до тлумачення Святого Письма. “Саме заплутане питання Біблії, – пише вона, – це питання про походження людини. Нам від самого дитинства було сказано, що першими на Землі людьми були Адам та Єва, і що їх первородний гріх лягає на всіх нас. Чи так це? У тій самій “Біблії” прочитайте місце про Каїна. За вбивство брата Авеля Бог проганяє його в інші землі. Каїн говорить Богу: “Всякий, хто зустрінеться зі мною, вб'є мене”. Хто його може вбити, якщо ми знаємо, що на Землі, крім Адама, Єви і самого Каїна нікого немає? Виявляється є...” [6, 35].

Аргументи викладені Кардаш, відомі християнським екзегетам і богословам починаючи з XVII ст. Їх автором був кальвініст з Бордо Ісак Пеєр. Теорія його отримала назву “преадамізму”. Вказані Пеєром і нині – Кардаш суперечності книги Буття досить успішно розв'язуються християнськими екзегетами. Приклад такого розв'язання проблеми знаходимо у праці сучасного православного богослова священика О.Давиденкова “Догматичне богослов'я” (1997).

Схема Пеєра розсипається при уважному читанні книги Буття. Давиденков вказує на біблійні вірші, в яких йдеться про те, що до Адаму людей на землі не було: “Господь Бог не посилав дощу на землю, і не було людини для обробки землі...” (Бут. 2. 5); починаючи з вірша 2. 6 йде розповідь про творіння Адаму; “... для чоловіка не знайшлося помічника, подібного йому” (Бут. 2. 20); “І нарід Адам ім'я жінці своїй: Єва, бо вона стала матір'ю всіх живих” (Бут. 3. 20); “Від одної крові Він створив весь рід людський, щоб жив по всій поверхні землі...” (Дії. 17. 26).

Давиденков пише: “... Християнська екзегеза не засвідчує, що Святе Письмо говорить про всіх без винятку дітей, яких мали ті чи інші біблейські персонажі. Зазвичай згадуються лише ті, образ яких має певне смислове навантаження у Св. Письмі. Тому не можна твердити, що в Адама і Єви крім Каїна, Авеля і Сіфа не було інших дітей” [7, 68].

Сумнівним для Катерини Кардаш є і Старий Завіт загалом. Подібно до римського гностика II століття Маркіону, вона пише: “У “Ветхому Завіті” сказано про Бога (Іегову), який керує своїм народом через закон. Тільки незрозуміло, чому ветхозавітний Бог провокує людей на недобре: обман, убивства, блуд, зраду, війни, і за це заохочує. Найвищим досягненням цього Бога є те, що йому вдалось через свій народ переконати решту людства, що вона теж смертна” [6, 32].

1937 р. М.О. Бердяєв писав, що поширеною причиною атеїзму російської інтелігенції був мотив, споріднений Маркіону. Руські стають атеїстами “тому, що не можуть прийняти Творця, який створив злий, недосконалий, повний страждань світ. Вони самі прагнуть створити кращий світ, в якому не буде таких несправедливостей і страждань”. Бердяєв бачив цей мотив у Белінського, Бакуніна, Леніна [8, 35]. На нашу думку, до цього списку можна додати і фігуру значно меншого масштабу – Кардаш.

За теорією томської послідовниці П.К. Іванова, до появи Адама люди жили вже 4,5 млрд. років. Вони були безсмертними. Адама ж і Єву сотворив Сатанайл зі своїми бісами, тому вони стали смертними. Кардаш пише: “Нашадки Адама (дванадцять колін) отримали у дар здатність мімікрувати – зовнішньо зливатися з місцевим населенням обличчям і поведінкою, а внутрішню суть не змінювати. Люди-айсберги. Саме відтоді пішло змішання народів різних коренів і кольору шкіри, тобто з іншою біологічною суттю (психіка, енергетичний потенціал). Почалось падіння моралі...”.

Зрозуміло, що народом, який “мімікрує”, є єврейський. Отже, єврейство, з точки зору Кардаш, відіграло в історії, м’яко кажучи, деструктивну роль. Критика християнства, ветхозавітної релігії насамкінець переходить у Кардаш у жорстку критику єврейського народу. Таку позицію інакше, ніж відвертим антисемітизмом назвати не можна. Щоправда, вона попереджує своїх читачів, що приналежність до інших національностей не дає приводу вважати себе кращими: “Тому, хто за паспортом і за родоводом не є євреєм, особливо не треба возноситися. Розпізнають людину сьогодні за наслідками його справ: чи по Совісти людина чинить” [6, 33].

Попри все негативне ставлення Бізяєва до християнства, у його соціальному проекті є місце і для православної церкви. Щоправда, у майбутньому вона повинна буде визнати для себе авторитет івановців. Отже: “Врятувати РПЦ від розпаду може тільки русифікація! Русифікація РПЦ можлива через всебічне посилення культу усіх руських святих і через канонізацію нових руських святих – відомих всім героїв–захисників Вітчизни: Євпатія Коловрата і Авдот’ю Рязаночку, Олександра Пересвіта і Андрія Ослябю, Кузьму Мініна і Дмитра Пожарського... А для західноукраїнських уніатів потрібна нова унія... з Москвою. Львівська унія з Москвою повинна замінити Брестську унію з Ватиканом... [9, Кн. 1, 78].

Але історія християнства вже підійшла до свого кінця. Влітку 1994 р. у спеціальному “Зверненні до послідовників Вчителя Іванова” Бізяєв оголосив, що людство чекає апокаліпсис – суд над “іудео-християно-мусульманським світом” [9, Кн. 1, 771]. Він зазначив, що всі християни помруть, у живих залишаться лише івановці.

Поширеним серед івановців явищем є знайомство з християнством через нехристиянську літературу. Наприклад, Валерій Кустинський (м. Мінськ) пише Бізяєву: “Якщо ти бажаєш вірно зрозуміти Вчення Христа, то прочитай книги А.Безант “Езотеричне християнство” (...) книги Орігену і Л.М. Толстого (наприклад, “Вчення Христа для юнацтва”) – теж дає вірний погляд на Вчення Христа” [9, Кн. 1, 205].

Унаслідок, івановці формують у своїй свідомості досить суб’єктивний образ християнства.

Узагальнюючи наведені критичні тези івановців щодо християнства і православ’я зокрема, відзначимо:

- а) предметом критики івановців є теоцентрична доктрина християнства, етичні цінності християнства, онтологічний зв’язок християнської церкви з релігією іудеїв;
- б) івановські теоретики критикують християнство як іноземну релігію з позицій неоязичницького націоналізму;
- в) критика івановців не є оригінальною, вони повторюють аргументи маркіонітства і преадамізму;
- г) івановські теоретики мають досить слабке і суб’єктивне уявлення про християнську доктрину;
- д) для івановців характерні досить не толерантні методи полеміки з християнами;
- є) зневажливе ставлення до релігійних опонентів можна розглядати як свідчення деструктивного характеру полеміки івановців.

ЛІТЕРАТУРА ТА ПРИМІТКИ

* Про насильницьку смерть Мойсея немає переконливих свідчень. Протоіерей Олександр Мень припускає, що Мойсей міг загинути від руки вбивці на підґрунті (Ос. 12. 13–14). [2, Т. 2, 238].

** Дивись, наприклад, Втор. 28. 36–37.

1. “Рабочая трибуна” и “Знамя победы” об Учителе Иванове. – Луганск, 1994.
2. Мень А., прот. История Религии: В 7-ми тт. – М., 1991. – Т. 2.

3. *Мороз Алексей*, свящ. Вне Тела Христова: лжеучение Порфирия Иванова (Ивановство). Зловредная секта “Белого братства”. – СПб., 1997.
4. *Дворкин А.Л.* Сектоведение: Тоталитарные секты – Нижний Новгород, 2002.
5. Полный Православный богословский энциклопедический словарь: В 2-х тт. – М., 1992.
6. Золотые ступени “Детки”. – Томск, 2001.
7. *Давыденков О.*, иерей. Догматическое богословие: В 3-х ч. – М., 1997. – Ч. III.
8. *Бердяев Н.А.* Истоки и смысл русского коммунизма. – М., 1990.
9. Размышления о Боге, богочеловечестве и новой жизни. – Киров, 2001. – Кн. 1–2.